

PEDAGOŠKA PROBLEMATIKA VELIKOG SJEMENIŠTA

Vinko Kraljević

Načela i odredbe o formaciji u sjemeništima u pojedinim svojim vidovima zacrtani su u više od trideset različitih crkvenih dokumenata; počevši od onih Drugog vatikanskog sabora, zatim pojedinih kongregacija i papa, do danas. Temeljna su načela i odredbe o odgoju i obrazovanju svećenika prisutni u dekretu „Optatam totius”. Dekret je već u svom polazištu ponešen dvostrukom težnjom: a) za jedinstvom odgoja katoličkog svećenstva, svjetovnog i redovničkog, bez obzira na pripadnost obredu i b) za potrebom prilagodbe ovih općih propisa za nesvjetočne svećenike, budući da se propisi ovog dekreta odnose izravno na svjetovne svećenike.¹ Dekret uočava i priznaje dvije vrlo naglašene posebnosti u svijetu: narodnosne i krajevne razlike. One uvjetuju traženje elastičnih puteva i normiranje samo općih zakona u odgoju svećenika. Zato pristupa donošenju pluralističke odluke, prema kojoj za svaki pojedini narod ili obred treba uvesti posebnu uredbu za odgoj svećenika s obvezom povremene prilagodbe. Uredbom se opći zakoni prilagođuju posebnim okolnostima mjesta i vremena u svrhu njihovih pastoralnih potreba.² U dekretu su dva sloja o odgoju i obrazovanju svećenika: opći i posebni. Posebni naglašuje odredbe prilagodbene naravi za nedijecezanske svećenike i

narodnosne i krajevne za sve. Odgoj svećenika redovnika uključuje još jedan sloj posebnosti koja je svojstvena dotičnoj redovničkoj ustanovi.

Dekret vidi nužnost postojanja velikih sjemeništa za izobrazbu svećenika. On upućuje smjer njihovog uređenja: pastirsko-dušobrižnički odgoj pitomaca. Uzor koji ima doseći odgoj jest Gospodin Isus Krist u svojim trima služnjima: učiteljskom, svećeničkom i pastirskom. Ispostavljeni cilj programa jest pastoralni. Tri su programa koji uokviruju odgoj da bi se postigao taj cilj: duhovni, intelektualni i disciplinski.³

Tek nakon izrađenih posebnih uredaba odgoja svećenika moći će se cjelovitije i utemeljenije govoriti i teoretski i iskustveno o odgoju i obrazovanju u velikim sjemeništima.⁴

¹ Dokumenti Drugog vatikanskog koncila (= DVK), Optatam totius (=OT), KS, Zagreb 1970, Uvod.

² Ibid. 1.

³ Ibid. 4.

⁴ Prema obavijesti rektorata Velikog sjemeništa zagrebačke nadbiskupije na Kaptolu u Zagrebu još nije izrađen naš posebni, nacionalni „Sacerdotalis institutionis ratio” za velika sjemeništa. Nedostatak posebnih uredaba i programa prisutan je na indirek-

U svjetlu dekreta „Optatam totius” i ostalih crkvenih dokumenata izrađene su Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju. One žele sačuvati jedinstvo u odgoju i obrazovanju, ali otvaraju put raznolikosti. Iz korijena ovih Temeljnih odredaba univerzalnog značenja pojedine biskupske konferencije izrađuju nacionalne odredbe. Time se primjenjuje načelo raznolikosti, poduzetnosti i inicijative.⁵ Aktualno stanje svećeničkog odgoja i obrazovanja uvjetovalo je da dokument bude obilježen trima potrebama: jasnoćom, univerzalnošću i suvremenosti.⁶ Dokument je htio biti što korisnije primjenjiv biskupskim konferencijama, pa se zato u svojoj izradbi ravnao četirima načelima: obuhvatnošću svega korisnog, izbjegavanjem svega suvišnog, naglašavanjem univerzalnog, trajnom uspostavom veze sa sadašnjim prilikama.⁷

Obnoviteljski zahvat Crkve u sjemeništa upućuje na uvažavanje dviju pojedinosti: prilika današnjeg vremena i značajki današnjih mladića. Mnogostruki splet okolnosti uvjetuje položaj suvremenih mladića s obzirom na odgoj. Neka obilježja tih mladića jesu: velika težnja za iskrenošću i istinom, velika sklonost primati sve što je novo i neobično, poštivanje svijeta s njegovim tehničkim i znanstvenim napretkom, želja i pregnuće uključiti se u nj što potpunije kako bi mu služili, osjećaj solidarnosti, duh zajedništva, naglašenija svijest o dostojanstvu vlastite osobe i smisao za svjetske i ljudske stvari; izraz nepovjerenja prema svemu starome i tradicionalnome, nepostojanost u odlukama, nestalnost u ostvarenju odluke, nedostatak poučljivosti, duh nepovjerenja i kritičnosti prema autoritetu i prema raznim građanskim i crkvenim ustanovama. Pripravnici za svećeništvo nisu nebaštinici ovih značajki i duha svojih vršnjaka.⁸ Zato i njihov formacijski tijek treba ozbiljno uvažiti.

Krug osoba među kojima se događa odgoj i obrazovanje u sjemeništu jesu: pitomci, poglavari i profesori.⁹ Temeljna područja formacije jesu: duhovna, intelektualna (filozofsko-teološke znanosti) i pastoralna formacija.¹⁰

U sklopu govora o velikom sjemeništu, pozivajući se na dokumente Crkve i na neprekidnost crkvenog shvaćanja, dokument Temeljnih

odredaba ispostavlja ove uvjete koje smatra nužnima da bi se moglo govoriti o pravom sjemeništu a koji su nabijeni vrlo pobudnim odgojnim nadahnućima: „zajednica nadahnuta duhom ljubavi, otvorena prema današnjim potrebama, uređena prema slici tijela, u kojoj se name vlast zakonitog poglavara izvršava s odgovornošću i uspješno prema primjeru Kristovu te se, uz pomoć svih, stvarno promiče ljudska i kršćanska zrelost pitomaca; mogućnost da se započne iskustvo o položaju svećenika, preko odnosa bratstva i hijerarhijske podređenosti; tumačenje nauka o svećeništvu i ujedno svećeničkoga života i svih uvjeta koji se od svećenika traže, što čine poglavari delegirani od biskupa, – a to pitomci moraju postupno upoznati i prihvatiti, bilo da se odnosi na vjeru i nauk, ili na način života; mogućnost da se iskuša svećeničko zvanje i da se po određenim znakovima i svojstvima potvrdi, kako bi se biskupu mogao predložiti siguran sud o prikladnosti kandidata.”¹¹

Sve su ovo još uvijek temeljna načela i odredbe. Njih treba, prema uputama koje one otvaraju, nekako ponašiti-nostrificirati na dvije razine: na nacionalnoj, za dijecezanske svećenike pripravnike; a za redovničke na razini redovničke ustanove i još na provincijalnoj razini. Tek tada se dobiva konkretni cjeloviti profil programa za formaciju u pripravi pitomaca na ministerijalno svećeništvo. To je polazna pretpostavka za njihovu konkretnu formaciju. U postupnom ostvarenju tog programa dolazi do punog očitovanja bogatstvo pedagoške problematike velikog sjemeništa.

tan način i u širem smislu i u radovima: Konferencija viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji. Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije, Materijali 13, IX. i X. savjetovanje redovničkih odgajatelja i odgojiteljica „Odgojni program”, Zagreb, 1982.

⁵ Sv. kongregacija za katolički odgoj, Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju – Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis (=RFIS), KS, Zagreb, dokumenti 28, Prethodne napomene bb.

⁶ Ibid. 5.

⁷ Ibid. 7.

⁸ Ibid., Uvod 2.

⁹ Ibid. br. 27–43.

¹⁰ Ibid. br. 44–64.

¹¹ Ibid. bilj. 74.

U podlozi čitavog formacijskog programa i pedagoškog zahvata treba se svjesno podrazumijevati snažna, privlačna i osvojiva ideja koja daje opravdanje tome programu i pedagoškim koracima koji vode k njenom ostvarenju. Ta je ideja ono veliko događanje koje je sudbinski povezano sa samim pozivom pitomaca. Sve se to ukorjenjuje u evanđeoski poziv pitomaca. Isus Krist je osobno pozvao svoje apostole. On ih je strpljivom ljubavlju pripravljaio i poslao naviještati Evanđelje. Isus Krist upućuje svoj poziv svakome pojedinome pitomcu. S tim je pozivom sjedinjen i zahtjev koji uključuje potrebnu pripravu na zadatak koji im Isus Krist, koji ih je pozvao, želi povjeriti. To je obrazloženje za postojanje i ostvarenje programa za formaciju pitomaca u velikom sjemeništu, kao i za pedagoško djelovanje u njegovoj primjeni.

Primjena cjelovitog programa formacije rađa obilje pedagoške problematike. Program je jedinstven, ali je satkan iz više slojeva da bi urastao što dublje i pokrio što veću površinu bića pitomaca u svestranom smislu uspješnog njihovog ostvarenja u pravcu svog poziva. Ove slojeve s mnoštvom svojih pojedinosti treba pedagoškim umijećem i smislom za to svjesno i ustrajno dovoditi u uspješnu sintezu, tako da one u svojoj primjeni međusobno komplementarno konvergiraju u čitavom odgojnom tijeku prema ideji jedinstvenog i cjelovitog poimanja odgoja, prevladavajući opasnost izdvojenog pristupa problematici koja bi mogla biti mimo cjelovitosti cilja odgoja. Evo u kratkim crtama globalne strukture programskih indikacija formacije u velikom sjemeništu. One uključuju u sebi pedagošku problematiku. Konkretna pedagoška problematika vezana je uz sjemenišnu formaciju 'nostrificiranih' načela i odredaba univerzalnih crkvenih dokumenata sjemeništa pojedinih nacija i pojedinih redovničkih ustanova. Zato će ovdje biti nešto specifičnog na temelju salezijanskog Ratio fundamentalis, uz ono univerzalno.¹²

U okviru ovih globalnih tema isprepliće se pedagoška problematika velikog sjemeništa: odgoj za ljudsko dozrijevanje, produbljivanje duhovnog svećeničkog i redovničkog života, teološka izobrazba i pastoralni rad.

Odgoj za ljudsku zrelost

Crkva spoznaje da je za temeljito ostvarenje kršćanskog odgoja kandidata za svećeništvo potrebno pristupiti odgoju ljudske zrelosti, primjenjujući pri tome i suvremena dostignuća zdrave psihologije i pedagogije. S tom nakanom u dekretu „Optatam totius” naznačuje ove kriterije i odgojna usmjerenja: „Dužna ljudska zrelost /.../ poglavito posvjedočuje stanovitom postojanošću duha, sposobnošću donošenja odvagnutih odluka i ispravnim sudom o događajima i ljudima. Neka se bogoslovi privikavaju na to da usklađuju svoju ćud; neka se odgoje da budu jaki duhom i neka općenito nauče cijeniti one kreposti do kojih ljudi više drže i koje preporučuju Kristova slugu kao što su: iskrenost, stalna briga za pravdu, vjernost obećanjima, ugladenost u odnosima, u govoru, čednost povezana s ljubaznošću.” Postizanju potpunije zrelosti pridonosi i djelotvornost discipline sjemenišnog života.¹³

Identitet prezbitera salezijanca

Identitet prezbitera salezijanca traži se u ovom pravcu:

— On se poima u koncilskome okviru¹⁴, ali tako da ga prožimaju specifične redovničke salezijanske oznake koje su vlastite njegovom prezbiterialnom ministeriju;

— on se u svome zvanju poziva na svoga osnivača i zatim bitno na njegov duhovni identitet;

— njegovo redovničko poslanje prezbitera radikalno smjera prema svijetu njegovih naslovnika u svim njegovim ulogama;

— uključuje apostolsko bratsko zajedništvo

¹² Salezijanska družba sv. Franje Saleškoga izdala je svoj vlastiti Ratio fundamentalis institutionis et studiorum: La formazione dei Salesiani di Don Bosco, Principi e norme, Roma 1981. U njemu se obrađuje i formacija prezbitera salezijanaca (str. 184–195). Bogoslovni studentat Hrvatske salezijanske provincije u Zagrebu primjenjuje u svojoj formaciji načela i odredbe ovog dokumenta čiju shemu zbog toga u osnovi ovdje slijedimo, uvažavajući mjesnu specifičnost.

¹³ OT 11.

¹⁴ Usp. DVK, Presbyterorum ordinis 2. 3; RFIS 3.

s mjesnom, provincijalnom i svjetskom zajednicom;

– apostolsko redovničko posvećenje koje se u njegovom prezbiterialnom ministeriju svakodnevno utjelovljuje u živom svjedočenju triju evanđeoskih savjeta koje živi prema planu svoga osnivača;

– uključenje u mjesnu-nacionalnu i sveopću Crkvu;

– usvajanje specifičnog duha svoje redovničke zajednice;

– priprava za djelovanje u novom kontekstu s velikom sposobnošću prilagodbe odgovoriti potrebama današnjeg vremena;

– izoštriti jasnoću svrha i novosti uzoraka – modela.

Narav i ciljevi ovog formacijskog razdoblja

Formacijsko razdoblje velikog sjemeništa jest slijed dozrijevanja u zvanju; ono teži formirati prezbitersku osobnost kandidata kojemu je Gospodin uputio svoj poziv. Specifičnosti priprave jesu:

– ispostaviti i naglasiti lik Krista pastira, kojega će prezbitier svjedočiti u svoj širini i dubini svog poslanja, posebno u naviještanju Evandjelja i u podjeljivanju sakramenata, nada-sve euharistije i pokore;

– produbiti crkveni smisao jedinstva i zajedništva s Crkvom, posebno s papom i biskupima;

– živjeti otajstvo svećeništva iznutra i od unutrašnjosti prema mjesnoj, provincijalnoj i svjetskoj zajednici;

– njegovati u kandidatima sposobnost razabiranja volje Božje u događajima i u osobama;

– razvijati posebni senzibilitet vlastit duhu svoga poziva: za katehizacijsku dimenziju;

– stvarati svijest da je za kandidata prezbitierstvo specifična dimenzija njegovog redovničkog zvanja.

Formacijsko iskustvo

Od trenutka prihvaćanja kandidata u prezbiterialnu formaciju neophodno je njegovo izričito 'obrazloženje nakane'. Neke dimenzije

formacijskog iskustva:

• Duhovna formacija

Duhovno sazrijevanje prezbitiera pretpostavlja:

– produbljenje snažne i žive vjere usredotočene na osobu Krista-Glavu, Uskrsloga, Velikog svećenika-Posrednika, kojega je prezbitier ponizni znak-instrument i prijatelj;

– izvršavanje akcije duhovnosti svog poslanja;

– osjećaj ozbiljne prezbiterske odgovornosti, prezbiterski i redovnički osjećaj Crkve, jedinstva, zajedništva s hijerarhijom;

– redovničko-prezbiterski osjećaj redovničkog posvećenja i zavjeta s dubokim molitvenim duhom.

Pounutrašnjenje ovih dimenzija promiču: sakramentalno izmirenje, duhovno vodstvo, bratski razgovor s ravnateljem; sve to podanašnjeno i u metodi i u stilu.

• Teološko-pastoralna formacija

Intelektualna formacija jedan je vid prezbiterske formacije koji je usko povezan s duhovnom i pastoralnom dimenzijom. Posebno ozbiljni teološki studiji uvode kandidate da znaju osvijetliti duhovni život i praksu solidnim principima sa suvremenim spoznajama i metodologijom prikladnom vremenima i ambijentima. S tim pastoralni rad raste u svojoj izvornosti i vrijednosti. Precizna pastoralna praksa programira se: unutar služenja naslovcima svoga poslanja provincijalne zajednice; u okviru utjelovljenja u svojem crkvenom i društvenom kontekstu; u smislu preuzimanja odgovornosti animacije u svojoj redovničkoj zajednici.

• Liturgijska formacija i priprava na slavljenje službi i svetih redova

Studij liturgije i njeno zauzeto izvršavanje pružit će budućim prezbitierima solidniju spoznaju, učvršćivanje vjere i živo iskustvo Crkve. Prava liturgijska formacija traži ne samo teoriju nego i praksu. Ova se 'mistagoška' formacija postiže pomoću liturgijskog života pitomaca u koju se oni uvode rastućom dubinom kroz zajednička liturgijska slavlja (euharistija, liturgija časova, nedjelje i liturgijska godina, pokora).

Zato formacija nije samo doktrina i duhovna nego i inicijacija u obrede. Izvršavanje ministrijalne akcije jest postupno. Dva su značajna i odlučna trenutka u pripravi na prezbiterat: službe i red đakonata. Pedagoški je značajno i opravdano osigurati učinkovito izvršavanje đakonata. To služi formiranju u pripravniku trajnog stava služenja; i vodi ga preuzimanju odgovornosti i cjelovitom prijanjanju posebnim zadacima sakramenta tog reda.

- **Osigurati vlastitu redovničku dimenziju čitavoga ovog formacijskog puta**

Intelektualno produbljenje i usvajanje sve više su produbljeni mentalitetom i stilom prezbitera – svoga osnivača koji ujedinjuje sve različite formacijske dimenzije. Ovo posebno važi kad se crkveni studiji odvijaju u nesalezijanskom ambijentu. Ovo jedinstvo osigurava formacijska zajednica po svome duhovnome i bratskome stilu života, apostolskim zalaganjem i studijem. U vjernosti zvanjima formatori programiraju sredstva za ostvarenje usmjerenja svećeničke formacije. Sa svim ovim slojevima do u pojedinosti se trebaju suočiti odgojna umijeća i kriteriji. Bitnu ulogu u tome imaju: odgojno ozračje i formatori sa svojim stilom života i rada i prisutnosti; kao i formandi-kandidati.

Ozračje i formatori nosioci odgoja

- **Odgojna zajednica**

Zajednica se u formaciji pripravnika definira i organizira kao odgojna prezbiterska zajednica. Ona je okrenuta osobno i isključivo prema bazi – prema svakom pojedinom kandidatu, s nakanom da mu približi bilo svećenički ministrij, bilo da mu razjasni svrhe formacije. Svrhe svećeničke formacije uređuju i nude Crkva i redovnička kongregacija. Usvajanje i obradba tih ciljeva je zajednička. To je kao nužni uvjet učinkovitosti formacijske interakcije. Ovo traži progresivni napor razmišljanja i razboritosti kako o svećeničkom ministriju kojeg je predložila Crkva, tako o redovničkom poslanju, da bi se suglasili i usvojili predloženi formacijski ciljevi. Kandidati su i objekt i subjekt odgoja, što je pedagoški veoma značajno i opravdano. Sve veću ulogu kandidata kao

subjekta odgoja ili sudionika u svome odgoju promiču ove dvije važne značajke današnjih mladića: „jača svijest o dostojanstvu vlastite osobe i naglašeniji smisao za svjetske stvari /.../ Ova dva faktora, sjedinjena u duši mladih s mnogim drugima, stvaraju posebni opći mentalitet koji traži da se u sjemeništima, uz upotrebu drugih pomoći, posebna pažnja posvećuje osobi; neka se ukloni sve što ima izgled nepravednih konvencionalnosti; neka se sve obavlja u istini i ljubavi; neka se među svima uspostavi autentičan dijalog; neka se promiču češći kontakti sa svijetom, prema pravednim zahtjevima ispravnog odgoja, i konačno, neka se ono što se zapovijeda i zahtijeva primjereno motivira a ispunjava slobodno.” Ovi kriteriji „traže autentično odgojno djelovanje, koje će, utemeljeno na međusobnom povjerenju i razumijevanju, imati ispravno shvaćanje slobode i nadasve znati dobro razlikovati sredstva i ciljeve odgoja. Ako se, naime, s obzirom na sredstva može s pitomcima uspostaviti koristan dijalog i plodonosno traženje, cilj sjemeništa i svega odgoja mora biti posve jasan već od početka, kao temelj svih razmatranja i kao osnova na koju se mora pozivati svaki razgovor. Uistinu, što se jasnije mladićima predloži cilj odgoja, to će oni radosnije sami složno tražiti najprikladnija sredstva da ga postignu, te će, vođeni težnjom prema općem dobru i volji Božjoj, steći i pravi smisao slobode i autoriteta.”¹⁵

- **Stil života i rada**

Ovo odgojno razdoblje nosi u sebi dvije oprečne suprotnosti koje treba nadići: jedna da je stil života zajednice previše apstraktan, umjetan i dalek od njenih (redovničkih) interesa; druga, da se stil života zajednice previše uključio u konkretnu akciju te ne uspijeva više pružiti kandidatima širinu obzorja i dostatnog vremenskog prostora za studij i molitvu. Između drugih, možda su ovo dvije ozbiljne opasnosti koje mogu pratiti i buduću prezbitеровu duhovnu egzistenciju. Ovdje je dragocijeno umijeće odgoja koje bi uspostavilo sadašnju i zajamčilo buduću stabilnu ravnotežu između ovih suprotnosti.

√nastavak na strani
73

15 RFIS, Uvod 2.

Nastavak sa strane 65

● **Prisutnost formatora**

Ovo odgojno razdoblje zahtijeva ekipu duhovnih vođa i pastoralnih animatora koji bi bili sposobni pružiti povjerenje i pastoralno utjecati na buduće prezbitere. Da bi formacijska prisutnost bila harmonijska i bogata, potrebni su: dosljednost između vrednota koje formatori nude i njihovog života, povezanost i jedinstvo u zajedništvu ciljeva i u uporabi metodologija, uzajamno nadopunjavanje značajeva i ovlasti. Ekipa formatora je u osobnom i živom dodiru s kandidatima, otvorena osluškivanju i formacijskom dijalogu.

● **Kandidati koji se pripremaju na prezbiter-ski misterij**

Kandidati bi trebali biti spremni: s povjerenjem prihvatiti cjeloviti odgojni program, iskreno prihvatiti formacijsku zajednicu i formatore na takav način da se otvore aktivnoj suradnji i osobnom i zajedničkom sudjelovanju; da budu jedno srce i jedna duša s onima koje je Crkva i Družba ovlastila da ih pripreme za ministerijalno svećeništvo. A sve ovo skupa tako da bude u Duhu ljubavi; da svima bude uzor u poučavanju Krist Učitelj, uzor u odgoju Krist Dobri pastir, uzor u prezbiterstvu Krist Veliki Svećenik.